

De nieuwe Paul van Dijk is uit!

Consumentenvoorlichting of *embedded* journalistiek?

C.N.M. Renckens

Tijdens de Amerikaanse invasie in Irak werden door het leger zorgvuldig geselecteerde journalisten uitgekozen die mochten meereizen met de soldaten en zo, goed beveiligd, het laatste nieuws konden brengen. Direct werd duidelijk dat het eerste slachtoffer van de oorlog ook in dit geval niet anders was dan vroeger: de waarheid.

Strategisch gezien was het geen slechte zet van de Amerikanen, want publicitair moesten zij opboksen tegen de welbespraakte Iraakse minister van voorlichting Mohammed Said al-Sahaf, die glashard bleef beweren dat er geen Amerikaanse troepen in de omgeving van Bagdad waren, terwijl zij ongeveer al achter hem zichtbaar waren. Zeker toen de afloop van de oorlog nog onzeker was evenals de steun van de publieke opinie, konden de geallieerden sympathiserende berichtgeving heel goed gebruiken. Of de Raad voor de Journalistiek deze vorm van berichtgeving zou goedkeuren, dat betwijfelen wij ondertussen, maar die hebben andere zaken aan het hoofd.

Aan die tragische en zich compromitterende *embedded reporters* moest ik steeds denken bij kennisneming van Paul van Dijks nieuwe editie van zijn klassieker *Geneeswijzen in Nederland*, waarvan in het najaar van 2003 een herziene negende druk verscheen. Het tempo waarin deze kwakzalversencyclopedie werd herdrukt is duidelijk lager geworden: tussen 1976 (1ste druk) en 1993 verschenen maar liefst acht edities, zodat menigeen zich afvroeg waarom hij er geen losbladige uitgave van maakte. Nu is er dus pas na tien jaar weer een nieuwe uitgave. Het kloeke boekwerk beschrijft 404 geneeswijzen en pretendeert objectieve voorlichting te geven, 'zodat we, als we ons als samenleving bezinnen over de plaats die alternatieve geneeswijzen binnen de gezondheidszorg moeten innemen, tenminste weten waarover wij praten' (p. 12). Want hoewel Van Dijk, net als in de vorige edities, al in zijn inleiding beweert dat hij zich niet te buiten wil gaan aan propaganda of kritiek en graag zijn persoonlijke mening over de sector 'elders' wil geven: de sympathie ervoor spat van elke bladzijde af. Hij schetst een beeld van de toenemende integratie van alternatieve geneeswijzen in de medische boven-

wereld en kan daarbij inderdaad wijzen op themanummers over alternatieve geneeswijzen in bladen als de *New England Medical Journal* (hij bedoelt waarschijnlijk het NEJM!), de *Journal of the American Medical Association*, de *British Medical Journal* en *Medisch Contact*. Ook het NIVEL, het CBO en de Consumentenbond dragen hun steentje bij en in de VS draait inderdaad het NCCAM van het NIH te Boston op volle toeren zijn kwakkineuze en zwaar gesubsidieerde onderzoeksprogramma af. Het door Houtsmuller zo bewonderde *Memorial Sloan Kettering Cancer Centre* in New York heeft een afdeling alternatieve geneeswijzen en Van Dijk citeert dan ook instemmend de gezaghebbende Utrechtse (VSM-)celbiologen Van Wijk en Wiegant, die in 1999 stelden dat het point of no return duidelijk is gepasseerd.

In zijn inleiding beschrijft hij zijn aanpak en kondigt per geneeswijze een strakke indeling aan, waarin onder andere geschiedenis, filosofie, diagnostiek, onderzoeksresultaten ('systematische computerresearch via Medline en Cochrane', terwijl de auteur zijn boek met de hand geschreven heeft [p.12]!), aantallen beoefenaren en organisaties aan bod komen. Hoe veelbelovend dat ook moge klinken, bij kennisneming van de inhoud blijkt de auteur nog altijd zeer selectief te citeren en kritische kanttekeningen ontbreken vrijwel volledig. Bij de bespreking van de homeopathie wordt Van der Smagts *Skeptische Notitie* niet eens genoemd en ook publicaties van andere vooraanstaande critici van de alternatieve geneeskunde, zoals Borst, Plasterk, Van Dam, Van Noordwijk en ondergetekende: ze blijven ongenoemd. Alles lijkt erop gericht om de stemming van de zoekende patiënt, op weg naar een alternatieve geneeswijze, niet te bederven en in dat opzicht past het boek uitstekend in het afschuwelijke fonds van Ankh-Hermes, dat zich – volgens

een foldertekst – met zijn bijna 800 boeken op de gebieden esoterie, spiritualiteit en alternatieve geneeswijzen richt op bewustwording en innerlijke groei. Toch leidt deze opstelling, die hem natuurlijk voor allerlei organisaties van alternatieve genezers tot een vertrouwenspersoon maakt waardoor hij de gevraagde inlichtingen moeiteloos verkrijgt, er nogal eens toe dat er feitelijke onjuistheden worden vermeld en dat gaat soms vrij ver.

Een korte bloemlezing

Op pagina 24 beweert Van Dijk dat het aantal personen dat een alternatieve huisarts raadpleegt van 1981 tot 1990 steeg van 3,8% naar 14%. Daarna zouden geen gegevens meer bekend zijn. Ten eerste is dat getal van 14% absoluut onjuist: het percentage is nooit hoger dan 10% geweest en bovendien is het CBS, aan wie Van Dijk zijn cijfers ontleent, ook na 1990 doorgegaan met zijn enquêtes en daaruit blijkt dat het aantal alternatief actieve huisartsen sindsdien sterk aan het dalen is en in 2002 nog maar 4,7% bedraagt. Van Dijk laat het allemaal weg. Op pagina 25 komt hij met een tabel waarin het aantal alternatieve artsen in ons land wordt vermeld per categorie. In totaal komt hij op 1488 artsen (500 acup., 219 antroposofen, 402 homeopaten, 120 natuurgenezers, 80 neuraaltherapeuten), maar op pagina 35 stelt hij dat het aantal leden van de koepel AAG 1060 bedroeg. Die 1488 is dus geflatteerd en berust op dubbele lidmaatschappen, want heeft dokter eenmaal de stap naar de homeopathie gezet dan is de stap naar de acupunctuur slechts een kleine! Veel van de informatie verouderd snel en dat homeopathisch arts mevr. Klein, voorzitter van de VHAN, eind 2002 meedeelde dat het ledental inmiddels was gedaald tot 362, dat kon Van Dijk kennelijk niet meer meenemen. Over de vegatest (p. 115) waarbij het gehele lichaam wordt gescreend vanuit een of twee acupunctuurpunten en de therapie vervolgens wordt bepaald door in het elektrische circuit (alles draait om elektrische huidweerstand) filterampullen te plaatsten met homeopathica, metalen of orgaanpreparaten te plaatsen, worden geen wetenschappelijke gegevens vermeld. Men zou toch denken dat niet alleen therapieën maar ook diagnostische apparatuur wetenschappelijk getoetst zou moeten worden op bijv. sensitiviteit en specificiteit. Ondanks Van Dijks geflirt met de *evidence based* medicine: daarvan heeft hij nog nooit gehoord. Nog kwalijker is natuurlijk dat hij de tuchtrechtelijke uitspraak tegen de ook door Millemac geraadpleegde arts Broekhuysen, die in 1997 een half jaar werd geschorst nadat hij met de vegatest bij twee patiënten ten onrechte hersentumoren

had vastgesteld, geheel onvermeld laat. Ook de strafrechtelijke veroordeling van macrobiot Adelbert Nelissen in 2001 wegens medeverantwoordelijkheid aan de dood van twee mensen blijft zekerheidshalve onvermeld. Laat ik mijn lezers toch vooral niet kopschuw maken, zo lijkt Van Dijk te hebben gedacht. Over de mesologie, een bedenkfel van de osteopaat Rob Muts, die ook al vaste grond onder de voet kreeg bij de Deventer Hogeschool en inmiddels zijn eigen vierjarige opleiding heeft, schrijft Van Dijk met hondentrouw: 'De mesologie richt zich meer op de omgeving van de cel. Zij maakt gebruik van reguliere kennis en van kennis uit de complementaire geneeskunde. Hierdoor wordt de omgeving van de cel geteerd in het geheel van de menselijke functies.' Etc. Met dit soort onzin staat het boek natuurlijk vol.

Enkele pagina's later (p.166) wordt de geschifte oprichter van de 'HPU-ziekte' en directeur van het Klinisch Ecologisch Allergie Centrum te Weert, dr. John Kamsteeg, genoemd als 'de belangrijke inspirator van de klinische ecologie'. En dat terwijl de 'clinical ecology' een Amerikaans waanidee is afkomstig van types als de arts Theron Randolph en zijn vrouw, die in de jaren '70 meenden zelf aan dit syndroom te lijden. Toen Kamsteeg na zijn afscheid van de Landbouw Universiteit Wageningen in zijn levensonderhoud moest gaan voorzien toen begon hij met de klinische ecologie en eerst nadat hij daarvan niet meer kon rondkomen, bedacht hij de HPU-ziekte. Hem een belangrijk inspirator van de klinische ecologie te noemen, dat is veel te veel eer: het was gewoon imitatie. Na kennisneming van al deze onjuistheden besloot ik teleurgesteld (maar eigenlijk verwachtte ik van Van Dijk niet veel beters) het boek maar eens even terzijde te leggen, maar niet dan nadat ik toch nog even de definitieve lakmoesproef over de waarde en betrouwbaarheid van dit boek had afgecheckt door te kijken hoe of onze *embedded* verslaggever zich uit de leugenachtige draaiertjes van Houtsmuller had gered. Houtsmuller kwam in de vorige editie uit 1993 nog niet voor, maar was kort daarna 'niet meer weg te denken' uit de hedendaagse kankerbestrijding en bij het KWF. En wat stond daar te lezen onder het kopje Houtsmuller-dieet (p. 534)? Dat gaat zo: 'De Nederlandse internist Houtsmuller kreeg in 1980 te horen dat hij een ongeneeslijke vorm van kanker had en dat de reguliere geneeskunde hem niet meer kon helpen. In de overtuiging dat genezing mogelijk was bedacht hij een therapie voor zichzelf. Een jaar later bleek hij ook werkelijk genezen. De therapie die Houtsmuller ontwik-

kelde bestaat uit de vier volgende stappen.' Hier brak mij de klomp! Kon dit nog bona fide voorlichting zijn of weet Van Dijk echt niet dat H. zijn 'vergissing als gevolg van een merkwaardig misverstand' al lang en breed heeft toegegeven? Ik schreef een briefje aan Van Dijk, die mij op onverstoorbare wijze meldde dat ik gelijk had en dat er 'een vergissing is ingeslopen. Bij terugzoeken blijkt dat de nieuwe redactie van deze passage per ongeluk niet in het boek is gekomen, maar een oude versie.' Verder meldt Van Dijk (die zijn carrière als acupuncturist begon) zeer regulier te zijn, hij werkte mee aan NHG-standaarden en geeft wekelijks les

aan zesde jaars medische studenten te Utrecht. Het kan natuurlijk allemaal best waar zijn, maar na kennismaking van zijn boek ben ik sterk geneigd ook die mededelingen met een flinke korrel zout te nemen.

P. van Dijk, *Geneeswijzen in Nederland. Compendium van alternatieve geneeswijzen*. 9de geheel herziene druk. 695 bl., fig., tabellen. Ankh-Hermes, Deventer 2003. ISBN 90-202-4374-8. Prijs: geb. 49,50 Euro. ●

● Kort ●

Kinderachtig optreden ziektelkostenverzekeraar CZ

Blijkens berichtgeving in de *Prov. Zeeuwse Courant* van 5 februari 2004 zijn er door CZ vaker dan vroeger gevallen van verzekeringsfraude ontdekt. Bij die fraude ging het vorig jaar om een bedrag van 227.000 euro en erbij betrokken waren dertig verzekerden en acht zorgverleners. Vier gevallen vond CZ zo ernstig dat men aangifte bij justitie deed. Dat betrof twee verzekerden, een fysiotherapeut uit Zuid-Holland en een huisarts uit de Randstad. De huisarts declareerde bovenmatig veel consulten. Het bleek te gaan om alternatieve medische behandelingen of consulten waarbij patiënten in het geheel niet op het spreekuur kwamen. Onderzocht werd nog, aldus het bericht, of de huisarts hierin heeft samengewerkt met de verzekerden.

CZ heeft net zoals alle verzekeraars veel alternatieve geneeswijzen in zijn pakket – men vergoedt zelfs de orthomanuele geneeskunde vlg. Sikesz – en men zou daardoor toch moeten weten dat zoiets als fysiek contact in de alternatieve geneeskunde helemaal niet nodig is. Genezingen op afstand zijn in die sector dood-

gewoon, alsof paranormale energie zich door een paar muren zou laten tegenhouden. Ook gebedsgenezing werkt over grote afstanden en nog niet lang geleden werd bewezen door twee Amerikanen en een Koreaan dat de resultaten van IVF-behandeling spectaculair verbeterden als er voor de vrouwen flink werd gebeden. Een serieus medisch tijdschrift publiceerde het verhaal, dus waar hebben ze het bij CZ helemaal over? Dat één van die auteurs, Daniel Wirth, inmiddels onder huisarrest staat wegens een miljoenenfraude met bankpasjes van overleden personen en binnenkort voor de rechter zal staan, dat mag CZ toch niet zo maar generaliseren? ●

Cha KY, Wirth DP, /Lobo RA. Does Prayer Influence the Success of in Vitro Fertilization–Embryo Transfer? Report of a Masked, Randomized Trial'. *J Reprod Med* 2001;46:781-787.

Nagekomen mededeling

De foto uit de Nazi-propagandafolder, waarop de homeopaat August Bier te zien was in gezelschap van o.a. Hitler, werd ons ter beschikking gesteld door ons lid G.J. Bremer uit Haren. ●